

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Araştırma Makalesi / Research Article

Pandemi Döneminde Uygulanan Sosyal Destek Programı Üzerine Bir Durum Çalışması: Sakarya İli Örneği

A Case Study on the Social Support Program Implemented During the Pandemic Period: The Evidence of Sakarya

Salih Ülev¹, Ali Can Yenice²

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İslam İktisadı ve Finans Bölümü, salihulev@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0653-6821

² Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi, ayenice@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1869-6814

Başvuru: 22.09.2021
Kabul: 30.01.2022

Atıf:
Ülev, S ve Yenice, A. C. (2022). Pandemi döneminde uygulanan sosyal destek programı üzerine bir durum çalışması: Sakarya ili örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 359-385. DOI:10.33417/tsh.999092

ÖZ

Bu çalışma, pandemi sürecinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yürüttüğü Sosyal Destek Programını derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda programın nasıl çalıştığı, hangi yardımları kapsadığı, programdan yararlanan kişilerin kimler olduğu, programa başvuru yapanların ne tür ihtiyaçlarla başvuru yaptığı, programın güçlü ve zayıf yönlerinin ne olduğu gibi sorulara cevap aranmıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni benimsenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Sosyal Destek Programının ilçe bazında uygulayıcısı olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'nın (SYDV) yöneticileri ve(ya) çalışanları oluşturmuş, veri toplama tekniği olarak yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Elde edilen tema ve alt temalar Türkiye'deki sosyal yardım literatürünü de destekler nitelikte bulgulara sahiptir. Pandemi dönemindeki sosyal yardımların merkezi özelliğinin baskın olmasının bir yandan yardımların hızlı bir şekilde dağıtılmasına olanak tanıdığı ancak diğer yandan faz yardımlarının ihtiyaç sahibi olmayan insanlara gitmesine, ihtiyaç-yardım uyumsuzluğuna ve hatta suistimallere kapı araladığı görülmüştür. Çalışma, pandemi dönemindeki sosyal yardımlara yönelik sınırlı sayıdaki çalışmalar içerisinde saha çalışmasına dayanması açısından özgün bir değere sahiptir.

Anahtar kelimeler: Sosyal Yardım, Covid-19, Sosyal Politika, Sosyal Destek Programı

ABSTRACT

This study aims to deeply examine the Social Support Program (SSP) implemented by the Ministry of Family Labor and Social Services during the pandemic period. In this context, questions such as how the SSP works, what benefits it covers, who are the program's beneficiaries, what kind of needs applicants have, the strengths and weaknesses of the program. The case study design is preferred in the study. The study group consisted of the Social Assistance and Solidarity Foundations' managers and employees, the district-based implementer of the Social Support Program, and semi-structured interviews were used as the data collection technique. The themes and sub-themes obtained have findings that support the social aid literature in Turkey. It has been discovered that the dominance of the central feature of social assistance during the pandemic period allows aid to be distributed quickly. Still, on the other hand, it opens the door for phase aids to go to people who are not in need, need-aid mismatch, and even abuses. The study is unique since it is based on a case study among the limited number of studies on social assistance during the pandemic period.

Keywords: Social Aid, Covid-19, Social Policy, Social Support Program

GİRİŞ

2019 yılında Çin'de başlayan ve kısa süre içerisinde dünyayı etkisi altına alan pandemi, başta insan sağlığını tehdit altına almış daha sonra ekonomik ve sosyal krizleri peşinden getirmiştir. Ekim 2021 tarihi itibarıyla dünyada toplamda 240 milyonun üzerinde Covid-19 vakası tespit edilmiş, 4,8 milyonun üzerinde kişi bu hastalıktan hayatını kaybetmiştir (Worldmeter, 2021). Sağlık krizi olarak başlayan ve pek çok ülkenin sağlık altyapısının çökmesine neden olan bu kriz, hükümetlerin, ulusal ve uluslararası kuruluşların tedbirlerini artırmasına neden olmuştur. Birçok ülke sokağa çıkma yasağı, işletmelerin kapatılması, esnek çalışma ve uzaktan eğitim gibi tedbirler olarak vaka sayılarını kontrol altına almaya ve pandeminin oluşturduğu sağlık krizinin üstesinden gelmeye çalışmıştır. Ancak ilerleyen zamanlarda sağlık kriziyle birlikte ekonomik ve sosyal krizlerin ortaya çıkması, hükümetlerin sosyal destek programlarına başvurmasına neden olmuştur.

Türkiye'de de dünyadakine benzer seyreden bir pandemi süreci yaşanmıştır. Türkiye, 11 Mart 2020 yılında ilk Covid-19 vakasıyla tanışmış ve Nisan 2020 tarihi itibarıyla de salgının tüm ülkeye yayıldığı açıklanmıştır. Bunun sonucunda hükümet, salgının yayılımını kontrol altına almak için çok sayıda tedbiri kademe kademe uygulamıştır. Vaka sayılarının yükselişiyle giderek artan tedbirler dünyada olduğu gibi ülkemizde de sosyal ve ekonomik hayatta sorunlara ve insani krizlere yol açmıştır. Bunun üzerine eğitim, sağlık, sosyal ve ekonomik alanlara yönelik sayısız politika peyderpey uygulanarak toplumun '*yeni normal*'e geçişi sağlanmaya çalışılmıştır. Bahsi geçen krizlerle başa çıkabilmek ve etkilerini azaltabilmek adına hükümet çok sayıda paket açıklarak sosyal korumaya ve desteğe ihtiyaç duyan kişi ve kurumlara sosyal yardımlarda bulunmuştur. Bu kapsamda Ekonomik İstikrar Kalkanı, Sosyal Koruma Kalkanı ve 3'lü Koruma Paketi ile toplumun büyük bir kesimine pandemi sürecinde destek sağlanmıştır. Ekonomik İstikrar Kalkanı, firmaların vergi ve kredi geri ödemelerinin ertelenmesi, kobilere finansman sağlama, en düşük emekli maaşlarının artırılması gibi teşvikler sağlanmıştır (Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2020). Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı uyguladığı *3'lü Koruma Paketi* ile maske, eldiven, dezenfektan gibi ürünleri üreten yerli firmalara çeşitli destekler sağlamıştır (KOSGEB, 2020; STB, 2020). *Sosyal Koruma Kalkanı* ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı¹ koordinasyonunda sosyal yardım programları uygulanmıştır. *Sosyal Koruma Kalkanı*, çalışan ve sosyal korumaya ihtiyaç duyan kesime yönelik pandemi öncesinde yapılan yardımların artarak çeşitlendiği bir koruma paketidir. Koruma kalkanı içerisinde sosyal destek programı, *Biz Bize Yeteriz Türkiye* yardım kampanyası, kısa çalışma ödeneği, nakdi ücret desteği ve işsizlik ödeneği yer almaktadır. Bu program ile 60 milyar TL'nin üzerinde sosyal yardım yapılmıştır (AÇSHB, 2021a). Çok sayıda bakanlığın eşgüdümlü bir şekilde yürüttüğü pandemi sürecindeki krizle mücadele politikalarına sivil toplumdan ve hayırseverlerden de destekler gelmiştir. Cumhurbaşkanlığı'nın başlattığı *Biz Bize Yeteriz Türkiye* kampanyası kapsamında hayırseverlerden gelen bağışlar,

¹ 21 Nisan 2021 tarihinde Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ikiye ayrılarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı kurulmuştur.

sosyal desteğe ihtiyaç duyan kesimlere dağıtılmıştır. *Biz Bize Yeteriz Türkiyem* kampanyasını bir toplum dayanışması olarak olumlu karşılayan kesimler olduğu gibi bu kampanyayı sosyal devlet anlayışına uygun bulmayarak eleştiren kesimlerin de olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Bunun yanı sıra valilik ve kaymakamlıkların koordinasyonunda her il ve ilçede *Vefa Sosyal Destek Grupları* oluşturularak yerelde oluşan ihtiyaçlar hızlı ve etkin bir şekilde karşılanmaya çalışılmıştır. Bu gruplara çeşitli sivil toplum kuruluşlarının da vermiş oldukları destekler ile küresel bir salgına yönelik toplumsal farkındalık oluşumu teşvik edilmiştir. Bununla birlikte, literatürde pandemi sürecindeki sosyal politika uygulayıcılarının ve destek programlarının uygulama safhasının ayrıntıları ve uygulamada yaşanan aksaklıkları tespit eden sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır.

Bu çalışmada, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın pandemi sürecindeki Sosyal Destek Programı ve bu programın ilçelerde yürütücüsü olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın (SYDV) yardımlarının nasıl yapıldığı, kimlere yardım verildiği, yardıma başvuranların ne tür ihtiyaçlarla başvuru yaptıkları gibi hususları keşfetmek üzere bir durum çalışması yapılması amaçlanmaktadır. Bu amaç çerçevesinde ilk olarak pandemi özelinde oluşan sosyal politika literatürüne değinilecektir. Sonraki bölümde Türkiye'de uygulanan Sosyal Koruma Kalkanı hakkında bilgi verilerek SYDV'ler ile ilişkisi ortaya konulacaktır. Sonrasında ise sırasıyla çalışmanın yöntemi ve bulguları açıklanacaktır.

PANDEMİ DÖNEMİ SOSYAL POLİTİKA LİTERATÜRÜ

Pandeminin Türkiye'de başladığı 2020 yılı Mart ayından itibaren uygulanan tedbirler, teşvik ve politikalarla birlikte pandemi ile ilgili akademik çalışmalar da artmaya başlamıştır. 2020 yılının ortalarından sonra yayımlanmaya başlanan bu çalışmaların çoğu, pandemi döneminde uygulanan politikalara genel bir bakış sunarak öneriler geliştirmektedir. Pandemi sürecinde sosyal politika uygulayıcıları veya alıcılarından doğrudan veri toplanarak yapılan saha araştırmaları sınırlı sayıdadır. Yılmaz, (2020) Covid-19 salgınının ilk dönemlerinde İstanbul'daki çalışanların nasıl etkilendiklerini yarı yapılandırılmış görüşmeler üzerinden değerlendirmiş, çalışan nüfus içerisinde üç grubun en kırılgan grubu oluşturduğunu tespit etmiştir. Bu gruplar sırasıyla çalıştığı sektörün faaliyetleri durdurulanlar, kayıt dışı ücretli ve yevmiyeli çalışanlar ve kendi hesabına çalışanlardır. Memiş ve Babaoğlu (2020), Covid 19 sürecinde AFAD gibi ilgili kuruluşların afet yönetiminde teknolojiyi nasıl kullandığını incelemiştir. Yeni teknolojilerin Türkiye'nin afet yönetim sürecine yeterince entegre edilmediği tespit edilerek, yeni teknolojilerin afet yönetim planlamasında etkin olarak kullanılması önerilmiştir. Koçak ve Sarı (2021), Türkiye'nin pandemi ile mücadele stratejilerini, afet yönetimi açısından değerlendirmiştir. Bu kapsamda aşamalı sokağa çıkma yasakları, sağlık kapasite aşımı ve toplumsal davranışları ele almıştır. Pandemi dönemindeki afet yönetim sürecinin daha çok Sağlık Bakanlığı tarafından yönetildiği fakat AFAD'ın pandemiyle mücadelede ciddi boyutta fonksiyonlar yürütmediği tespit edilmiştir. AFAD'ın pandemi yönetimine katılma konusunda eksik kaldığı; kamuoyunun doğru bilgilendirilmesi, komplo teorileri ile mücadele ve salgına karşı doğru davranışların geliştirilmesi konusunda aktif rol alması gerektiği ifade edilmiştir. Turan ve Hamza Çelikyay (2020), Covid 19 ile mücadelede uygulanan politikalar ve aktörleri genel hatlarıyla

değerlendirmiştir. Urhan ve Arslankoç (2021), belediyelerin sosyal politika alanında sunduğu hizmetleri, refah devleti perspektifinden ele almıştır. Çalışmada İstanbul'un beş ilçe belediyesi, doküman incelemesi yöntemiyle incelenmiş, çalışma sonucunda belediyelerin bazı sosyal yardım uygulamaları yaptıkları ve dezavantajlı gruplara sınırlı sayılabilecek nitelikte sosyal hizmet sundukları tespit edilmiştir. Ayrıca pandemiden etkilenen ve toplumun kırılgan kesimini oluşturan grupların direncinin artırılması için sosyal politikaların merkezi yönetimle koordineli biçimde yürütülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Aysan (2020), Covid 19 pandemisinin sosyal politikalar üzerindeki muhtemel etkilerini tartışmıştır. Refah rejimlerinin yeniden şekillendirilmesi gerektiğini; devletin aile, sivil toplum ve piyasa gibi refah aktörleri ile sıkı bir iş birliğine girmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Azimli Çilingir (2020), pandemi döneminde alınan tedbirleri kriz ve risk yönetimi bağlamında değerlendirmiştir. Türkiye'de Covid 19'un bir afet gibi ele alınmadığı ve bir afet yönetiminin uygulanmadığını belirterek, afet yönetiminin tüm aşamalarını içeren bütüncül afet yönetim sisteminin uygulanması gerektiğini vurgulamıştır. Afacan ve Avcı (2020), tarihte yaşanan salgın hastalıklardan hareketle Covid 19 salgınının toplumsal etkilerini tartışmıştır. Toprak (2020), afet ve acil durumlara müdahalede sivil toplum kapasitesini geliştirmek için AFAD ve belediye odaklı iki koordinasyon modeli önermektedir.

Pandemiden önce yapılan, olağanüstü dönemlerde veya afet dönemlerinde sosyal politika yönetimini ele alan çalışmalara da kısaca değinmek faydalı olacaktır. Altun (2014) afet dönemlerinde uygulanan sosyal yardım ve sosyal hizmet faaliyetlerini ele almış, afetlerin etkileri ile mücadelede aksaklıkların ve koordinasyon sorunlarının olduğunu tespit etmiştir. Çalışmada sosyal sorunlar ile mücadelede AFAD bünyesinde bir kurumsallaşmaya gidilmesi önerilmiştir. Aktaş (2000), 1999 Marmara Depremi sonrasındaki sosyal yardım hizmetlerini incelemiş, örgütlenme ve iş birliği konularındaki sorunları belirtmiştir. Leblebici (2014), afet yönetimini kamu yönetiminin bir parçası olarak incelemiş, kamu kurumlarının ve sivil toplumun rolünü tartışmıştır.

Sosyal Yardım ve Pandemi Dönemindeki Sosyal Koruma Kalkanı

Sosyal desteklerin başlıca enstrümanlarından olan sosyal yardım, ayni ve nakdi yardımlarla farklı ihtiyaçlara sahip kesimlerin hak mahrumiyetlerini ortadan kaldırarak sosyal koruma altına alınmasını ifade etmektedir (Karagöl ve Dama, 2017, s. 12). Kamunun sunduğu bu sosyal koruma politika ve uygulamalarının dört amacı bulunmaktadır:

- Düzenli gelir veya yaşam standartlarını korumak,
- Yoksulluğu hafifletmek,
- Ekonomik eşitliğe katkı sağlamak
- Sosyal açıdan dışlanma ve marjinalleşmeye engel olmaktır (Şener, 2010, s. 4).

Bu amaçlara yönelik tercih edilen sosyal destek enstrümanları üç farklı kategoriye ayrılmaktadır:

- Gelir ve istihdam durumundan bağımsız bir şekilde verilen destekler (çocuk desteği gibi)
- İstihdam durumuna göre verilen destekler (işsizlik sigortası vb.)

- Gelir ve malvarlığı durumuna göre (genellikle yoksullara) verilen destekler (Şener, 2010, s. 4)

Sosyal koruma politikaları ve enstrümanları normal dönemlerde yukarıda bahsedildiği gibi uygulanmakta iken, pandemi gibi olağanüstü durumlarda birtakım farklılaşmalar yaşamaktadırlar. Çünkü pandemi, dezavantajlı kesimleri daha da kırılgan hale getirdiği gibi çok farklı sektör ve mesleklerde yeni dezavantajlı kesimler de oluşturmuştur (Birinci ve Bulut, 2020, s. 63). Bu durum sosyal koruma enstrümanlarında değişmeye ve pandemiye has yeni sosyal destek programlarının oluşmasına neden olmuştur.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı pandemi sürecinde Sosyal Koruma Kalkanı adlı bir paket açıklamış ve dezavantajlı kesimlere yönelik bir dizi sosyal destek uygulamasını devreye sokarak toplamda 60 milyar TL'nin üzerinde fon dağıtımını yapmıştır. Tablo 1'de görüldüğü üzere, Sosyal Koruma Kalkanı kapsamında beş tür destek programı uygulanmıştır. Bu destekler sırasıyla Sosyal destek programı ve bunun bir parçası olan Biz Bize Yeteriz Türkiyem kampanyası, kısa çalışma ödeneği, nakdi ücret desteği, işsizlik ödeneği ve normalleşme desteğidir.

Tablo 1: Sosyal Koruma Kalkanı

		Ödeme Kişi/Hane Sayısı	Yapılan Miktar (TL)
Sosyal Destek Programı	FAZ 1	2.111.254	2.111.254.000
	FAZ 2	2.316.010	2.316.010.000
	FAZ 3	1.923.480	2.061.527.000
Bizbize Yeteriz Türkiyem	Kampanya	2.053.282	2.077.365.000
Kısa Çalışma Ödeneği	Çalışan	3.582.367	31.563.334.292
Nakdi Ücret Desteği	Çalışan	2.164.688	10.240.917.966
İşsizlik Ödeneği	Kişi	913.818	5.634.259.143
Normalleşme Desteği	Çalışan	2.508.394	4.034.225.189

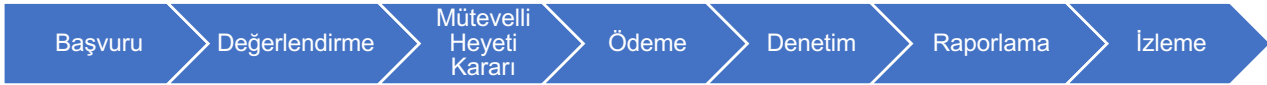
Kaynak: (Biz Bize Yeteriz, 2021)

Bu uygulamalardan ilki sosyal destek programıdır. Bu program kapsamında, sosyal desteğe ihtiyaç duyan kesimlere 1000'er TL olmak üzere 3 faz hibe yapılmıştır. Bu destekler her bir fazda bakanlığın belirlediği kriterlere göre seçilmiş kişilere ödenmiştir. Bununla birlikte Cumhurbaşkanlığı'nın öncülüğünde Türkiye genelinde pandemiye yönelik bir yardım kampanyası başlatılarak, bu kampanya kapsamında toplanan yardımlar Sosyal Koruma Kalkanı kapsamında ihtiyaç sahibi ailelere dağıtılmaktadır (AÇSHB, 2020).

Çalışmamız Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın pandemi sürecinde gerçekleştirdiği sosyal yardımlara odaklanmakta ve sosyal destek programını (Faz 1-2-3, Biz Bize Yeteriz Türkiyem Kampanyası yardımları) keşifsel bir incelemeye tabi tutmaktadır. Bu doğrultuda çalışmamız, sosyal destek programlarının yereldeki uygulayıcısı ve destekçisi olan SYDV'lerin pandemi sürecindeki faaliyetleriyle sınırlandırılmakta; kısa çalışma ödeneği, nakdi ücret desteği, işsizlik ödeneği kapsam dışında tutulmaktadır.

Sosyal Yardımlar ve Yerel Uygulayıcısı Olarak SYDV

Ulusal düzeydeki sosyal yardımlar Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) tarafından yönetilmekte ve yerel düzeyde 1.003 SYDV tarafından uygulanmaktadır (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2017, s. 11). 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesininin 65. maddesine göre "Sosyal hizmetler ve yardımlara ilişkin ulusal düzeyde politika ve stratejilerin geliştirmesi amacıyla gerekli çalışmalar yapmak, uygulamak, uygulanmasını izlemek ve ortaya çıkan yeni hizmet modellerine göre güncelleyerek geliştirmek" Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın görevidir. Bu faaliyetleri il düzeyinde koordine eden Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleridir. Bu kapsamda il düzeyinde sosyal hizmetlerin sunumu, koordinasyonu ve denetiminin sağlanması İl Müdürlüklerine aittir. İlçe düzeyinde ise sosyal yardımların uygulanmasında, 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu uyarınca faaliyet yapmak üzere kurulan vakıflar, il ve ilçelerde sosyal yardım uygulayıcısı olarak görev yapmaktadır. Her bir SYDV, birbirinden bağımsız bir kurumsal yapıya ve ayrı karar organlarına sahiptir. Bu karar organları kurumların yönetim ve temsil yetkisini haiz, atanmış ve seçilmiş üyelerden oluşmaktadır (AÇSHB, 2021b). Bu karar organı Mütevelli Heyeti'dir. Olağan dönemlerde her bir SYDV, bulunduğu il veya ilçede 3294 sayılı kanunun kapsamına giren muhtaçlık sınırının altındaki kişilere çeşitli sosyal yardımlar yapmaktadır.

Şekil 1: SYDV'lerin Sosyal Yardım Süreci

Kaynak: Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2017)

SYDV'lerin yardım faaliyetleri şu şekilde işlemektedir:

- İhtiyaç sahibi aileler SYDV'lere başvurmakta veya SYDV'ler ihtiyaç sahibi aileleri tespit etmektedir,
- Bu kişilere SYDV ofisinde bir başvuru formu doldurtulmaktadır,
- Başvuru formundaki bilgilerin doğruluğu Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi vasıtasıyla kontrol edilmektedir,
- Faydalanacak kişi, Mütevelli Heyeti kararıyla belirlenerek ödeme yapılmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2017, ss.34-35)

Başvuruları olumlu değerlendirilen kişilere ayni ve nakdi yardımlar yapılmaktadır. SYDV'lerde çok sayıda yardım kalemi bulunmaktadır ancak genel itibariyle yardım türleri şunlardır:

- *Aileye yönelik yardımları:* Doğum, eş vefatı, öksüz ve yetim, muhtaç asker aileleri, terör zararı yardımları, afet-acil durum yardımları vd.

- *Barınma gıda yardımları:* Gıda, yakacak, aşıları, elektrik tüketim desteği, sosyal uyum yardımı.
- *Engelli yaşlı yardımları:* Yaşlı aylığı, engelli aylığı, engelli yakını aylığı, engelle ihtiyaç yardımı
- *Eğitime yönelik yardımlar:* Şartlı eğitim yardımı, eğitim materyali yardımı, öğrenci barınma- taşıma ve yemek yardımı.
- *Sağlık yardımları:* Kronik hastalık yardımı, sağlık sigortası prim ödemeleri. (SYGM, 2021)

SYDV'ler sosyal yardımlarını her ay düzenli gelen periyodik ödenekleri vasıtasıyla yapmaktadır. Yardım yapılacak kişi, yardım türü ve miktarı Mütevelli Heyeti kararıyla belirlenerek bu ödenekleri kullanabilmektedir. Ancak heyet, şartlı nakit transferi, engelli-yaşlı aylıkları gibi merkezi olarak belirlenip ve düzenli ödemelerin yapıldığı yardımların miktarı ve niteliğini değiştirme hakkına sahip değildir.

YÖNTEM

Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni benimsenmiştir. "Durum çalışması güncel bir olguyu gerçek yaşam çevresi içerisinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarla belirgin olmadığı durumlarda kullanılan" bir araştırma desendir (Yin, 2003, ss. 13–14). Durum çalışmaları, nasıl ve niçin sorularını temel almakta ve bir olgu veya olayın derinlemesine incelenmesine olanak sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 213). Bu açıdan durum çalışmaları yeni programları incelemek ve değerlendirmek için sıklıkla kullanılmakta, yeni programın nasıl işlediği, bireylerin programı nasıl etkiledikleri veya programdan nasıl etkilendikleri araştırmanın odaklandığı noktalardandır. Bu araştırma Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının pandemi sürecinde uygulamış olduğu Sosyal Destek Programını derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda Sosyal Destek Programının nasıl çalıştığı, hangi yardımları kapsadığı, programdan yararlanan kişilerin kimler olduğu, programa başvuru yapanların ne tür ihtiyaçlarla başvuru yaptığı, yardımlar sırasında ne tür sorunların ortaya çıktığı, yardım başvurularının ne tür değerlendirmelere tâbi tutulduğu gibi sorulara cevap aranmıştır.

Bu amaçla Sosyal Destek Programının ilçe bazında uygulayıcısı olan SYDV'lerin personeli araştırmanın çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Sakarya'nın 16 ilçesi içerisinde amaçlı örneklem yöntemiyle seçilen 6 ilçe SYDV'sinin müdür veya personel ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır.² Araştırma için belirlenen ilçeler nüfus yoğunluklarına göre şehri en iyi temsil edecek şekilde belirlenmiştir.³ Yüksek nüfusa sahip, büyük ilçeler seçildiği gibi, daha düşük nüfusa sahip küçük ilçeler de araştırmaya dahil edilmiştir. Seçilen ilçeler, Sakarya nüfusunun %63'üne tekabül

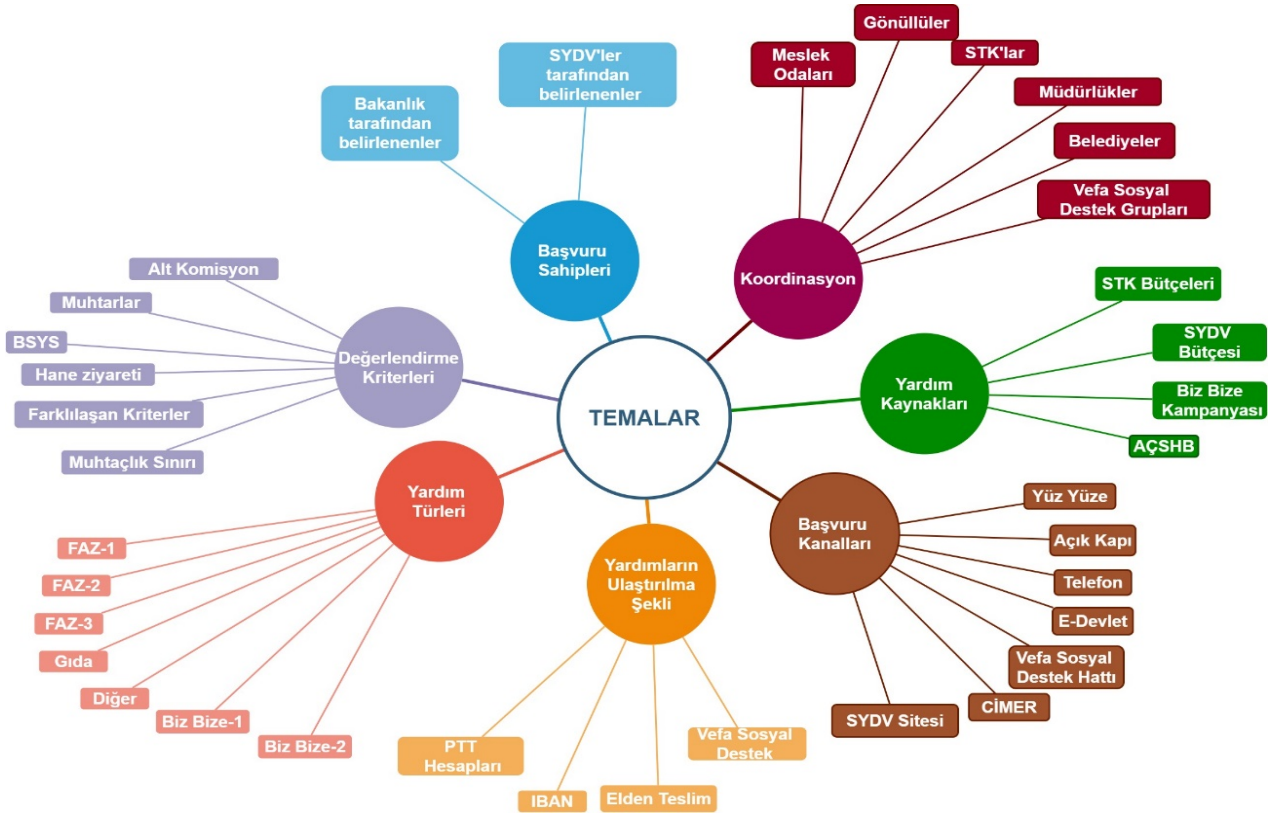
² Katılımcılarla görüşme yapılabilmesi için gereken Etik Kurul Onayı Sakarya Üniversitesi'nin 07.05.2021 tarih ve E-61923333-050.99-29207 sayılı yazısı ile alınmıştır.

³ İlçe isimleri, görüşme yapılan kişilerin talebi doğrultusunda paylaşılmamıştır.

etmektedir. Seçilen ilçelerden ikisi merkez ilçedir ve nüfus yoğunlukları fazladır. İki ilçe Sakarya'nın yüksek nüfusa sahip çevre ilçelerindedir. Kalan iki ilçeden biri orta büyüklükte, diğeri ise ilin küçük ilçelerinden biridir. Görüşmeler 40-60 dakika arasında sürmüştür ve katılımcılardan izin alınarak ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Görüşmelerin tamamı 300 dakikalık bir ses kaydına tekabül etmektedir. Ses kayıtları çözümlenerek metne aktarılmıştır. Görüşmeler neticesinde elde edilen verilerin analizinde içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. İçerik analizi yapılırken Atlas Ti programından faydalanılmış ve veriler yedi tema altında analiz edilmiştir. Araştırmanın geçerliliğini sağlama adına kodlar ve temaların birbiri ile uyumlu olup olmadığı noktasında uzman görüşüne başvurulmuştur.

BULGULAR

Bu kısımda bulgular, içerik analizi tekniğiyle keşfedilen yedi tema üzerinden açıklanacaktır (Bkz. Şekil 2)

Şekil 2: Temalar

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Pandemi Döneminde Yapılan Yardım Türleri

1. Faz Yardımları

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı da bahsi geçen Sosyal Koruma Kalkanı paketinin içerisinde Sosyal Destek Programı adı altında bir program başlatarak Faz 1, Faz 2 ve Faz 3 şeklinde üç kez sosyal yardım yapılacağını duyurmuştur. Her Fazda verilen tutar 1000TL olmakla birlikte yardımlardan yararlanacak kesimler farklılık arz etmiştir. Faz 1 ve Faz 2'de vatandaşlardan herhangi

bir başvuru alınmayıp, sosyal yardım sistemine kayıtlı olan farklı özelliklerdeki vatandaşlara doğrudan yardım yapılmış, Faz 3'te ise vatandaşlar e-devletten başvuru yaparak değerlendirilmeye tutulmuştur (AÇSHB, 2021c).

Faz 1

3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile 2022 sayılı Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanuna göre düzenli merkezi sosyal yardım veya aylık alanlara Faz 1 kapsamında 1.000TL yardım yapılmıştır (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1986a).

Faz 2

Faz 2 kapsamında yine SYDV'lerin sosyal yardım sistemine kayıtlı ve sağlık hizmetleri devlet tarafından karşılanan kesime 1000TL yardım yapılmıştır.

“Faz 2'dekiler bu yeşilkart dediğimiz hani devlet tarafından sağlığı yani eski sistemle yeşil kart şimdi G0 dediğimiz sağlığı devlet güvencesi altında olanlar...” (K 6)

Halk arasında yeşil kartlı diye tabir edilen bu kesim kanunda genel sağlık sigortası (GSS) primi ödemediği sağıktan yararlanacak kişiler olarak ifade edilmekte ve bunların en başında hane içerisinde kişi başına düşen aylık gelirin, brüt asgari ücretin üçte birinden az olanlar gelmektedir (isvesosyalguvenlik.com, 2018).

Faz 3

Faz 3 kapsamında yardım yapılacak kişiler için başvuru şartı getirilmeyip, kimlerin yararlanamayacağı açıklanmıştır. Buna göre şu özelliklere sahip kişiler, Faz 3 kapsamında yardıma başvursalar dahi ön değerlendirmede elenmişlerdir:

- Faz 1 ve Faz 2 kapsamında verilen 1000TL yardımdan faydalanmamış olanlar,
- 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 4. Maddesinin birinci, fıkrasının (a) ve (c) bendi kapsamındaki kamu işçileri ve memurlar,
- SGK'dan gelir veya aylık alanlar (emekliler),
- İŞKUR işsizlik ödeneğinden faydalananlar,
- İŞKUR kısa çalışma ödeneğinden faydalananlar,
- Bakanlık tarafından belirlenen diğer alt kapsamlar.

Ön değerlendirme merkezi olarak yapılmış, ön değerlendirme sonucunda oluşan listeler ilçe SYDV'lere gönderilmiş ve SYDV'lerden bu kişilerin yardıma uygun olup olmadıklarını değerlendirmeleri istenmiştir. Bu yardımların başvuruları 20 Nisan 2020 tarihinde başlamış, 5 Mayıs'ta Faz 3 yardımları ödenmeye başlamıştır. Faz 1 ve Faz 2 yardımlarından yararlananların Faz 3 yardımlarından yararlanamadığını K 3 şu şekilde ifade etmektedir:

“Bu yardım, diğer kuruluş yardımı başvuruları ve pandemi yardımına başvuranların, bu 1000 TL’lik destekten faydalanıp faydalanamayacağı noktasında bizim vakıflara bir görev verdiler. Faz 1 ve Faz 2’de düşmemiştii, direk dağıtılmıştı.” (K 3)

2. Biz Bize Yeteriz Yardımları

Pandemi sürecinin hemen başında Cumhurbaşkanlığı himayesinde Biz Bize Yeteriz Türkiyem kampanyası başlatılarak vatandaşlardan bağışlar toplanmaya başlanmış ve bu bağışlardan elde edilen paralar Faz 3 ödemelerinden sonra Biz Bize 1 ve Biz Bize 2 olmak üzere iki kez daha 1000’er TL şeklinde vatandaşlara yardım olarak dağıtılmıştır. Her iki yardım türü için de herhangi bir başvuru alınmamış Faz 2 ve Faz 3’te yardım alanlara veya başvuranlardan bazılarına bu yardımlar yapılmıştır.

“Faz 3’te olanların nerdeyse %60’ına ayrıyeten 1000 TL daha verdik.” (K 6)

3. Gıda Yardımları

Pandemi döneminde SYDV’ler tarafından gıda yardımlarının ayni ve nakdi olarak dağıtıldığı görülmektedir. Ayni olarak dağıtılan gıda yardımları genellikle Kızılay’ın SYDV’lere bağışladığı gıda paketleri olmuştur. SYDV’lerin kendi bütçesinden yaptığı gıda yardımları genellikle nakdi olarak vatandaşlara dağıtılmıştır:

“Kendi paramızdan gıda paketi hiç dağıtmadık. Ama Kızılay pandemi dolayısıyla, gelen bağışlarla bir gıda paketi getirdi ve bizim vakıflardan yardım istedi. Bize toplamda 1650 gıda paketi gönderdi. Gelen vatandaşlara, muhtarlarımızın da yönlendirmesiyle bunları dağıttık.” (K 3)

4. Diğer Yardımlar

Pandemi döneminde Bakanlık bütçesinden yapılan Faz yardımlarının dışında, her ay SYDV’lere gönderilen bütçeler de artırılmıştır (Selçuk, 2020). Her ilçeye gönderilen periyodik paylar iki katı gönderilmeye başlanmış ve gönderilen fazla kaynak pandemiden daha çok etkilenen kesimlere yönelik kullanılmıştır:

“Sosyal yardımlaşma vakıflarına Bakanlık tarafından her ay gelen belli bir para var. İlçenin nüfusuna göre, sosyo ekonomik yapısına göre, yardım alan aile sayısına göre bu miktar her yıl güncelleniyor. Bize 184 bin lira para geliyor. Biz ilçe olarak her ay yardım için gönderilen 184 bin lira pandemi döneminde her ay 2 tane gelmeye başladı. Farklılık bu oldu.” (K 5)

4.2. Yardımların Kaynakları

Pandemi döneminde yapılan yardımların hangi kaynaklardan aktarıldığı incelendiğinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının bütçesi, SYDV’lere gönderilen bütçeler ve vatandaşlardan toplanan bağışların kullanıldığı görülmektedir.

Faz 1, Faz 2 ve Faz 3 yardımlarının tamamı Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının bütçesinden karşılanmıştır. Faz yardımlarından sonra yapılan Biz Bize 1 ve Biz Bize 2 yardımları ise Biz Bize Yeteriz Türkiyem kampanyası ile toplanan bağışlardır. Bu yardımların haricinde SYDV’lerin kendi

bütçelerinden yaptığı yardımlar da bulunmaktadır. Bu yardımların kaynağı da yine Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın bütçesinde yer alan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan gelmekle birlikte bu fonun kaynağı da şu kalemlerden oluşmaktadır: Kanun ve kararnamelerle kurulu bulunan ve kurulacak olan fonlardan Cumhurbaşkanı kararıyla % 10'a kadar aktarılacak miktar, bütçeye konulacak ödenekler, trafik para cezası hasılatının yarısı, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu reklam gelirleri hasılatından aktarılan % 15'lik miktar ve bağışlar (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1986).

4.3. Yardımların Ulaştırılma Şekli

Faz 1 ve Faz 2 yardımları Sosyal Yardım sistemine kayıtlı kişilere herhangi bir başvuru olmaksızın yapılmış ve bu yardımlar vatandaşların PTT hesaplarına yatırılmıştır. Vatandaşlar PTT'den bu paraları çekmiş veya kısıtlamaların arttığı zamanlarda bir PTT yetkilisi ve kolluk kuvvetiyle beraber vatandaşların hanelerine gidilerek teslim edilmiştir (AÇSHB, 2021c). Faz 3 yardımlarında ise başvurular e-devlet üzerinden yapıldığı için vatandaşların vermiş oldukları banka IBAN numaralarına paralar aktarılmış, vatandaşlar kendi bankalarından bu paraları çekmiştir:

“Şöyle söyleyeyim Faz 1 ve Faz 2 bekçiler aracılığıyla dağıtıldı. Yine biz geceleri geldik talimatlarla. Bakanlık, PTT'nin sistemine parayı yatırdı. PTT altyapı çalışması yaptı. Bir PTT yetkilisi bir kolluk kuvveti ile beraber hanelere gidip ödediler. Sonra diğer bin liralara için e-devlet üzerinden başvurular başlayınca bu yükün altında kaldık biz bakanlık olarak. Sonra PTT'leri açıyoruz gidip kişiler kendi hesaplarından çekecekler dedik. Hatta o da PTT önünde kuyruklar izdihamlar oluştu.” (K 2)

4.4. Yardımların Başvuru Kanalları

Faz 1 ve Faz 2 yardımları Sosyal Yardım Sistemine kayıtlı kişilere herhangi bir başvuru olmaksızın yapılmış ve bu yardımlar vatandaşların PTT hesaplarına yatırılmıştır. Başvuruların yapıldığı yardımlar Faz 3 ve SYDV'nin kendi yardımları olmuştur. E-devlet dışındaki platformlardan yardım başvurusu yapan kişilere ödenen yardımlar da genellikle SYDV'lerin bütçelerinden karşılanmıştır. Vatandaşlar pek çok farklı platformdan yardım taleplerini yetkililere iletmeye çalışmıştır. Bu platformlar sırasıyla e-devlet, SYDV'lerin telefonları, vefa destek hattı, Açık Kapı, CİMER, SYDV'lerin internet sitesidir. Bu platformların dışında pek çok vatandaş da bizzat SYDV'lere gelerek yardım başvurusunda bulunmuştur (K 2; K 6; K 2; K 3).

4.5. Başvuru Sahiplerinin Özellikleri

4.5.1. Faz 3 Yardımına Başvuranların Özellikleri

Faz 3 kapsamında sosyal yardıma başvuranların gerçekten pandemiden etkilenmiş ve yardım almaya ihtiyacı olup olmadığı açısından bir değerlendirme yapıldığında çoğu başvuru sahibinin “nasıl olsa devlet veriyor biz de alalım” (K 2) mantığı içerisinde olduğu görülmektedir. Bu hususu, K3 başvuranların yüzde 50'sinin ihtiyaç durumunun olmadığı şeklinde ifade ederken, K 1 başvuruların yüzde 70-80'inin gerçek ihtiyaç sahibi olmadığını, K 2 ve K 4 de başvuruların yüzde 70-75'inin reddedildiğini ifade etmiştir:

“Adamın Audi’si var. Haberlere çıkmıştı ya. Bizim ilçede de biz bu tür durumlara rastladık. Pandemi yardımına internetten başvurabilirsiniz. Ben de başvurabilirim. Ama her başvuruyu kabul etmek de devletin kaynağına bir haksızlık olur. O adam istese 10 bin lirayı hemen bulur. O kadar da düşmüş, pandemiden etkilenmiş, bunu da hakkecek oranda değil yani. Sadece bedava para belki alırım diye. O yüzden yüzde 50 yüzde 50.” (K 3)

“Başvuranların yüzde 70-80’i ihtiyaç sahibi değildi. Vatandaşın 2020 model bir arabası var. 2015 model bir arabası var. 2014 model bir arabası var. Ben mesela bir başvuruda 12 tane aracının olduğuna dair bilgiyi kaymakam beye de arz etmişim. Ya şimdi bu vatandaşa yardım vermek mümkün değil. Ha bir de adamın benzinliği olduğunu tespit ettik.” (K 1)

“Bütün insanlarda bütün vakıflarda 1000 TL’lik yardımlarda ilk başlarda yüzdeler oranlarına baktığımızda başvuru yapanların kabul edilenlerinin sayısı yüzde 25’i yüzde 30’nu geçmedi.” (K 2)

“İstanbul’da bir vakıf çıkmıştı işte, üzerinde 7-8 tane aracı var ama pandemi destek yardımına başvuruyor ve hepsi de milyonluk araçlar. Bu şekilde başvurular bizde de oldu, hani başvuru anlamında söylerseniz. Yardım yaptığımız kişi anlamında dediğim gibi %25’e 75.” (K 4)

Faz 3 başvurularının e-devlet üzerinden yapılmasında vatandaşların bu yardımları suiistimal etmeleri de pek çok kez ortaya çıkmıştır. Ferrari marka otomobili olup sosyal yardıma başvuran kişiler basına yansımıştır (Hürriyet, 2020). Benzer şekilde Sakarya’da maddi durumu gayet iyi olup başvuru yapan pek çok kişinin olduğu ifade edilmektedir.

“Adamın 3 katlı apartmanı var. 4 tane aracı var. Araçlarının her biri 2010 modelin üstünde. Artı adamın ahırında 19 tane ineği var. 140 dönüm arazisi var Erzurum’da. Oraya yazıyoruz, oradan bir gelir geliyor. Evinin yanında iki tane ev yapabilecek arsası var. Bunları biz tespit edip heyete sunuyoruz. Heyetimiz de ona göre karar veriyor.” (K 1)

4.5.2. SYDV Yardımlarına Başvuranların Özellikleri

Yardımlara başvuran kişilerin hangi ihtiyaçlarla SYDV’lere geldiği incelendiğinde, kimileri işyerinin giderlerini karşılayamadığı için kimileri de evinin temel ihtiyaçlarını karşılayamadığı için SYDV’lere başvurduğu tespit edilmiştir. K 3, bu konuda tahmini bir oran da verebilmektedir:

“%30 kadarı iş yerinin ve personellerinin maaşını ödeyemediğinden, işyerinin kirasını elektriğini suyunu ödeyemediğinden yakındı. Yüzde 70’i ise işyeri kapandıktan sonra evin temel ihtiyaçlarını ve borçlarını, elektrik su, telefon gibi giderlerini ödeyemediğinden geldi.” (K 3)

K 4 ise SYDV’lere başvuranların daha çok işletme sahipleri ve günlük çalışanlar olduğunu ifade etmektedir:

“Yani daha ağırlıklı olarak işletme sahipleri ve günlükçü çalışanlar bunlar...” (K 4)

4.6. Yardımların Değerlendirilmesi

Bakanlığın Faz 1 yardımlarında belirlediği temel kriter düzenli olarak SYDV'lerden yardım alması olmuştur. SYDV'lerin düzenli olarak yardım yaptığı, yaşlı aylığı, engelli aylığı engelli yakını aylığı vb. yardımları alan ailelere herhangi bir başvuru olmaksızın yardım yapılmıştır.

Faz 2'de bakanlığın belirlediği kriterler ise SYDV'ler tarafından yapılan gelir testi sonucunun, halk arasında yeşilkart diye tabir edilen G0 olması, yani sağlık sisteminden herhangi bir prim ödemediği yararlanması olmuştur. Bu temel kritere ek olarak son bir yıl içerisinde SYDV'lerden en az bir kere herhangi bir yardım almak şeklinde bir kriter eklenmiştir.

"Faz 2'dekiler bu yeşilkart dediğimiz hani devlet tarafından sağlığı yani eski sistemle yeşil kart şimdi G0 dediğimiz sağlığı devlet güvencesi altında olanlar. Sağlık yardımını devlet tarafından alanlar. Faz 2 riskli bir bölüm, direkt verilecek bir bölüm değil." (K 6)

"Adam emekli iki tane çocuğu var. Senede bir defa kömür veriyoruz adama. Ona da verdi bu 1000 lirayı. Bakanlık kendi sisteminden çekti, bizim bir takdimimiz bir önerimiz bizden bir soran, isteyen kararlaştıran olmadı. Faz 1'de de olmadı ama Faz 1'dekiler o anda yaşlı, engelli, dul aylığı alanlara verildi. Son bir yıla bakınca süreç uzadı ve son bir yılda hayat çok değişken. Yani her gün her şey değişiyor aileler değişiyor. Orada biraz başarı oranı düştü." (K 5).

SYDV'lerin değerlendirme sürecinde aktif rol oynadığı yardım türü Faz 3 yardımları olmuştur. Faz 3 yardımlarında vatandaşların e-devlet üzerinden başvuru yapmalarına imkân tanınmıştır. Vatandaşların yaptığı başvurular, ilk olarak bakanlığın belirlediği temel kriterlere göre ön değerlendirmeye tabi tutulmuştur:

"İlk aşamada bakanlık ön değerlendirmesini yapıyor. Biliyorsunuz gelirini 4000'den çok beyan edenler, kısa çalışma ödeneği alanlar, işsizlik aylığı alanlar, daha önce pandemi yardımından faydalananlar, başvursalar bile sistem onları eleyip bize göndermiyor. Bu kişiler birinci aşamada takılıyor." (K 3)

Ön değerlendirmeyi geçen başvuruların listesi, vatandaşların ikamet ettikleri ilçelerdeki SYDV'lere gönderilmiştir. Ön değerlendirmeyi geçenler arasından kimlerin yardım alacağı belirlenmesi amacıyla değerlendirme süreci SYDV'ler tarafından yürütülmüştür. SYDV'lerin değerlendirme sürecini yürütme şekli büyük oranda benzerlik gösterse de bazı noktalarda farklılık göstermiştir.

"Biz vakıftaki çalışma kriterlerimizi, kendimizin, daha doğrusu heyetimizin belirlediği birtakım kriterlere göre değerlendirdik...Doğuyla batı, kuzeyle güney, Edirne ile Sakarya bir değil. Her ilçenin geçim kaynağı farklı. Yani yöreye göre değerlendirilir." (K 3)

4.6.1. Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi (BSYS)

SYDV'lerin değerlendirme sürecinde en çok faydalandıkları unsur, normal zamanlarda da sosyal yardım başvurularını değerlendirdikleri Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi (BSYS) olmuştur. BSYS,

çeşitli kamu kuruluşlarının veri tabanları ile hanehalkı incelemelerinden elde edilen verilerin bütüncül bir şekilde bir araya getirildiği bir sistemdir. BSYS ile daha önceleri kâğıda dayalı olarak yürütülen sosyal yardım prosedürleri, elektronik ortama aktararak standartlaştırılmıştır. BSYS 2010 yılından itibaren SYDV'lerde aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2017).

BSYS'de pek çok kamu kurum ve kuruluşlarının veri tabanından bilgilere ulaşılabilmektedir. Sosyal yardım başvurusu yapan bir kişinin kimlik bilgileri girildiğinde o kişinin sosyal güvencesinin olup olmadığı, bir gayrimenkule sahip olup olmadığı, aracı olup olmadığı, tarım arazisi bulunup bulunmadığı, ücretli bir işte çalışıyorsa aldığı brüt ücret, hayvancılık yapıyorsa kaç tane hayvanı olduğu, ticari bir faaliyet yapıp yapmadığı gibi pek çok bilgiye ulaşılabilmektedir. BSYS'nin bu tür geniş kapsamlı veri sağlaması, yardım başvurularını değerlendirirken SYDV'lerin işini oldukça kolaylaştırmış ve daha sağlıklı bir değerlendirme yapılmıştır.

“Yardımların tespitinde onun çok faydası oluyor. O olmadan olmaz. Biz hiçbir şey yapmıyoruz, sistem yok diyoruz artık.” (K 5)

Faz 3 ve sonrasındaki sosyal yardımlarda da BSYS'nin aktif olarak kullanıldığını ve değerlendirme sürecinin en önemli unsuru olduğu görülmektedir. Fakat BSYS'nin sosyal yardım değerlendirmelerinde bu faydalarının yanında bazı eksikliklerinin de olduğu ve bu eksikliklerin kimi zaman başvuruları değerlendirirken sorunlara neden olabildiği de görülmektedir. Bu eksikliklerden biri kayıt dışı gelirlerin görülmemesi diğeri ise verilerin güncellenme süresinin uzunluğudur.

“...Tek bilgi vermediği yer bankadaki mevduatlar. Yani kimin kaç parası var bankada, biz göremiyoruz. Onun dışındaki çoğu bilgiyi kayıtlı olduğu sürece görebiliyoruz. Şimdi vakıfların en çok zorlandığı yer, kayıt dışı gelirler. Bir insanın, diyelim babası vefat etti, babasının çok fındıklığı var. 15 ton fındık topluyor. 150-200 bin liralık geliri var. Babası öldü, çocukları resmi olarak bunu üzerine almadığı sürece oradan kazandığı gelirleri kayıt dışı gelir olur.” (K 3)

Kayıt dışı gelirlerin dışında bir eksiklik de kamu kurumlarının veri tabanlarındaki güncellemelerin anında BSYS'ye yansımaması olarak görülebilir. Bazı verilerin güncellenmesinin bir ayı bulduğu ifade edilmekte, bu durumun sosyal yardım değerlendirmelerinde az da olsa yanlışlık yapılmasına neden olma ihtimali bulunmaktadır. Örneğin yeni işe girmiş bir kişinin halen '*çalışmıyor*' gözükmesi nedeniyle yardım yapılması gibi durumlar söz konusu olabilmektedir (K 3).

4.6.2. Alt Komisyon

BSYS, yardım başvurularının değerlendirilmesinde en önemli fonksiyonu icra etmekle birlikte tek unsur olmadığını da ifade etmek gerekir. Pandemi koşullarında normal zamanlarda yardıma ihtiyacı olmayıp dönemsel olarak yardıma ihtiyaç duyanların tespiti, tek başına BSYS aracılığıyla yapılamayacağından SYDV'lerin kişiler hakkında farklı kaynaklardan bilgi edinmek için ilave yollar oluşturduğu görülmektedir. Bu bilgi kaynakları, kimi zaman mütevelli heyeti dışında oluşturulan bir alt komisyon şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Bazı ilçeler, pandemi yardımı başvurularını

değerlendirirken içerisinde muhtarlar, imamlar, öğretmenler ve ilçeyi tanıyan sivil üyelerin bulunduğu bir alt komisyon kurma ihtiyacı hissetmiş, bazıları ise bir alt komisyon kurmayıp başvuran kişiye göre bazen muhtarı, bazen ilçe eşrafından kişilere sorularak hareket edilmiştir.

“...Hep beraber orada kendi kullandığımız bütünleşik sistemi de ekrana yansıtıp değerlendirerek biz bu vatandaşı şu sebepten dolayı reddettik, [alt komisyona] siz ne diyorsunuz diyerek, evet hayır şeklinde tek tek dosyaları görüştük.” (K 2)

4.6.3. Muhtarların Rolü

Alt komisyon kursun kurmasını, bütün SYDV'lerin değerlendirme sürecinde, bir bilgi kaynağı olarak muhtarlara başvurulduğu görülmektedir. Mahallesini en iyi tanıyan kişilerden biri olarak görülmesi ve SYDV tarafından kolay ulaşılabilirliği kanaatimizce muhtarlara sorulmasının en önemli sebeplerdendir.

“Vatandaşı önce bir muhtara sorduk hangi mahallede oturuyorsa işte. Muhtarın elediklerine bir daha bakmadık ama muhtarın elemediklerine, çok iyi durumda olanları biz yine değerlendirdik. İşte adamın 10 ton fıncığı var. Bu resmen dokümanda belli. Muhtar buna ver demiş. Ama biz vermedik.” (K 6)

Muhtarların, yardım başvurusunda bulunan kişiler hakkında verdiği bilgilerde bir çıkar çatışmasının olma ihtimali de bulunmaktadır. Zira bir sonraki seçimlerde muhtara oy olarak geri dönme ihtimalinden dolayı muhtar vesilesiyle bir kişinin yardım alması, muhtarların sosyal yardıma ihtiyacı olmasa da başvuran kişilere yardım verilmesi kanaatinde olduğu görülmektedir.

“Şöyle yapıyorduk biz. Geleni önce muhtara soruyorduk muhtar hayır diyebiliyordu. Mesela birkaç tane muhtar gerçekten hakkıyla değerlendiriyordu. Ama diğerlerinde adamın bir seçim kaygısı olduğu için evet diyebiliyordu. Bazı köylerde çok iyi biliyorum iyi konumda olmuş olup da bu parayı alan insanlar var yani.” (K 6)

“Muhtara da soramazsın. Çünkü muhtar hiçbir zaman yüz yüze geleceği insanlara daha sonra sıkıntı yaşayacağı bilgi vermez. Her muhtarı da bir tutamam ama sonuçta insanlar maalesef vicdani olarak değil de biraz arayış içerisinde. Hani nereden ne çıkarabilirim peşinde.” (K 3)

4.6.4. Muhtaçlık Sınırının Kaldırılması

Normal zamanlarda sosyal yardım için SYDV'lere başvuran vatandaşların, başvurularının değerlendirilmesinde kullanılan en temel kriter muhtaçlık sınırıdır. Muhtaçlık sınırı ise, 3294 sayılı Kanunun ikici maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan “...hane içindeki kişi başına düşen geliri, on altı yaşından büyükler için belirlenen aylık net asgari ücretin 1/3'ünden az olan kişilerden fakir ve muhtaç durumda bulunanlar...” olarak belirlenmiştir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1986a). 2020 yılı için belirlenen muhtaçlık sınırı, hanede yaşayan kişi başı 701,32 TL, 2021 yılı için 852 TL'dir. Bir vatandaşın SYDV'lerden yardım alabilmesi için haneye giren aylık toplam gelirin hane üyelerinin sayısına bölünmesi sonucunda kişi başına düşen miktarın 852TL'den düşük olması gerekmektedir.

Pandemi döneminde Cumhurbaşkanlığı onayıyla yardım verilebilmesinde bir ön şart olan muhtaçlık sınırı uygulaması esnetilmiş, kişilere muhtaçlık sınırının üstünde gelire sahip olsa bile yardım verilmesinin önü açılmıştır. Muhtaçlık sınırının kaldırılması, SYDV'ler tarafından olumlu karşılanmış, SYDV'lerin daha esnek hareket etmelerine imkân sağlamıştır.

“Cumhurbaşkanımız bir genelge yayınladı Nisan Mayıs ya da Haziran aylarında. Muhtaçlık sınırını belli bir dönem için esnetebilirsiniz. Yani bunun üstüne çıkıp yardım verseniz bile denetim olarak biz bunu göz ardı edebiliriz tarzında. Bu bizim elimizi rahatlattı. Bizim derken heyetimizin.” (K 3)

4.6.5. Hane Ziyaretlerinin Kaldırılması

Normal zamanlarda sosyal yardım başvurusu yapan kişiler, evlerinde ziyaret edilmekte, kişinin genel durumu hakkında bir tespit tutanağının tutulması zorunlu tutulmaktadır. Pandemi döneminde ise bakanlık tarafından hane ziyaretlerinin yapılmayabileceği şeklinde bir yazı SYDV'lere gönderilmiş, bu da SYDV'lerin işini kolaylaştıran bir unsur olmuştur:

“Şimdi hane ziyareti zorunlu normalde. O bir yazı ile kaldırıldı. Gerekli tutulmadı.” (K 3)

Hane ziyareti yapılma zorunluluğunun kaldırılması sonrasında çoğu SYDV yardımların değerlendirmesinde hane ziyaretine gitmemiştir. Görüşme yapılan 6 SYDV'den sadece biri özellikle Faz 3 başvuruları ile ilgili hane ziyaretleri yaptığını ifade etmiştir. Diğer 5 SYDV ya hiç hane ziyareti yapmamış ya da yeterli bilgiye ulaşamadığı az sayıda kişi için hane ziyareti yapmıştır.

4.6.6. Değerlendirme Kriterleri

Pandemi döneminde SYDV'lerin değerlendirme kriterlerinde bir bakış açısı değişimi yaşanmıştır. Normal zamanlarda yardıma muhtaç olmayıp pandemi ile birlikte kişinin yardıma ihtiyaç duyması olası bir durum olduğundan değerlendirme süreçlerine bu durum Bakanlıktan gelen talimatlar doğrultusunda yansımıştır:

“Pandemiden önce yardım verirken adamın 50 bin liralık arabası varsa bizim bakış açımız şöyleydi: Araba bir gelir unsuru olmasa da bir gider unsuru sonuçta. Bir geliri var ki onu kullanıyor. Sigortası var, vergisi var, tamiri bakımı yakıtı var. Ayda 500 lira eve masrafı var. Kazanıyor ki var diye bakıyorduk. Yardım verip vermeme kriterimizi etkiliyordu. Ama pandemiden sonra esnaflara öyle bakma şansımız olmadı. Kanuni hak da geldi bize. Cumhurbaşkanlığı kanuni muhtaçlık sınırı dediğimiz o ölçütü kaldırdı...” (K 5)

“Esnek davranıyoruz. Çünkü bu dünyayı etkileyen bir süreç. Şunu karıştırmamak lazım. Bizim yıllardır yaptığımız bir iş var. Sosyal yardım vermek. Şimdi oradaki fakirlik ölçütü kafamızda oluşmuş. İnsanları tanımışız... Pandemi yardımı ise farklı dönemsel bir şey. Belki insan tırcı, belki kuaför, belki 10 bin lira kazanıyor ama iş yerini belli bir dönem kapatmış. O normal yardıma gelse zaten olmaz. Şartları uygun değil. Ama pandemi yardımına başvurduysa, o dönemde o etkilenmişse onu uygun görmek lazım. Vermek lazım.” (K 3)

Başvurular değerlendirilirken her SYDV'nin kendine özgü farklı kriterler belirlediği görülmüştür. Örneğin bir SYDV 2010 model üzerinde arabası olmayı bir eleme kriteri olarak belirlerken başka bir SYDV bunu bir eleme kriteri olarak belirlememiş, pandemi başladıktan sonra bir mülk/araba edinip edinmediğini bir kriter olarak belirlemiştir.

“Evet çok başvuru oldu yani biraz daha vatandaş odaklı daha geniş çerçeveden bakarak davrandık, altında 50-60 bin liralık arabası var, çok da önemli değil. 3294 mantığının dışına çıkarak bakmaya çalıştık öyle diyelim. Çok suistimal yoksa. Sonuçta alacağı bir tane 1000 lira şeklinde bu işe baktık.” (K 5)

“Biz kendimizce şöyle bir şey yaptık: 2010 modelin üzeri arabası varsa yine yukarısı verin diye şey yaptı ama 2010 yukarı arabası varsa araba değerliyse yine vermeme üzerinde durduk. Daha çok vermedik.” (K 6)

“Her bir dosya kendine hastır. Hastalık tanımlaması gibi düşünün. Allah korusun kanser sizde farklı seyreder onda başka şekilde seyreder. Vücudunuz, metabolizmanız, durumunuz farklıdır. Her bir dosyanın kendisine has farklı bir özelliği vardır. Bir berber kapalıdır ama adam pandemide kendisine 2014 model bir araba almıştır biz onu mağdur görmeyiz ve yardım vermeyiz. Öbür taraftan adamın 2 tane meskeni vardır. Ama pandemi döneminde işsiz kalmıştır. Daha önceden edinilmiş bir maldır bu. Bizim için geçici bir mağduriyettir ve veririz.” (K 2)

SYDV'lerin değerlendirme sürecindeki ortak noktaları pandemi döneminde kişilerin düzenli bir gelirden mahrum olmaları olmuştur. Örneğin pandemi öncesinde bir fabrikada çalışırken işten çıkanlar, kısıtlamalar nedeniyle işyerini geçici süreyle kapatan berber, kahvehane sahipleri gibi kesimlere olumlu bakılmaya çalışılmıştır:

“*Pandeminin ruhu* oldu, bakanlığın bize söylediği oydu. Nedir pandeminin ruhu? Kahveci kapanmışsa ona verdik, işte bakkal mahalle bakkalı başvuruyor senin pandemiden etkilenen bir durumun yok ki ya da bir fabrikada çalışan ücretsiz izne çıkarılmış başvurmuş, vermişiz. Ancak öteki fabrika çalışıyor, hatta mesaiye kalmaya başlamış, işi artmış. Başvuruyor niye başvuruyorsun, ‘ee o aldı’ Yani pandeminin ruhuna uygun bakmaya çalıştık. Onlara göre, vicdanımıza göre karar vermeye çalıştık öyle diyeyim.” (K 5)

4.6.7. Değerlendirmede Farklı Yaklaşımlar

Bazı SYDV'lerin özellikle pandemi sürecinde dükkanlarını kapatan esnaflara yönelik farklı uygulamalar geliştirdiği görülmektedir. Bu SYDV'lerin sadece Faz 3 yardımına başvuranlara değil, başvuru yapılmasa dahi bazı kişileri tespit edip re'sen yardım yaptığı da olmuştur. Bu kişilere esnaf odalarındaki kayıtlardan ulaşılarak değerlendirilmiş, işletmeleri kapalı olan bu kişilerin başka bir gelir kaynağı yoksa başvuru yapmasalar dahi SYDV'lerin kendi bütçesinden bunlara yardım yapılmıştır.

“Esnaf Sanatkârlar Odasından gelen kayıtları, bizim bütünleşik sistem üzerinden kontrol ettik. Bunu da gözeterek o gelen toplu paradan biz de bin lira yardım yaptık. Ama bunu pandeminin bin lirasıyla

karıştırmamak lazım. Biz pandemi yardımı değil de etkilenen sektörlere Vakıf yardımı şeklinde yaptık.” (K 3)

Bir ilçenin, ilçe esnaf odasından liste alarak esnafa yardım yapmasına ek olarak, bazı esnaf gruplarının çıraklarına ve daha farklı kesimlere yönelik özel çalışmalar yaparak diğer ilçelerden farklılaştığı söylenebilir. Örneğin bu ilçe, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Çıraklık Eğitim Merkezinden çırakların listesini almış, kâğıt toplayıcılığı yapan Roman vatandaşların yaşadığı mahalleye özel bir çalışma yapmış, okul kantincilerine yönelik yardımları olmuş ve yerel bir STK ile işbirliği yaparak bazı evlere sıcak aş götürmüştür:

“Kaymakamımız özellikle esnaf ve onların çıraklarına önem veriyor. Tamam esnaf belirli saatler arasında çalışıyor ama çırak 20 yaş altında olduğu için sokağa çıkma yasağı var. O hiç çalışmıyor. Biz kuaför çıraklarını ve aile geliri olmayanları tespit ettik. Biz bunlara nakit destek sağladık, birincisi o. İlk önce kuaför çıraklarıyla başladık sonra bizim burada çıraklık eğitim merkezimiz var, Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı. Tüm kollarda çırakların biz listesini aldık ve hanelerini sistem üzerinden inceledik ve bunlara 750'şer lira pandemi döneminde biz destek olduk. Başvuru yapmasa da destek olduk. Bu gibi çalışmalarımız oldu.” (K 4)

Kaymakamların SYDV'lerin farklı yaklaşımlara sahip olmalarında etkin bir role sahip oldukları söylenebilir. Farklı perspektiflere sahip kaymakamların sosyal yardımların boyutunu değiştirerek farklı çalışmaları hayata geçirebildiği görülmektedir.

4.6.8. Değerlendirme Sürecindeki Yanlışlıklar/Eksiklikler

Sosyal yardım süreçlerinde katılımcıların dile getirdiği önemli eksikliklerden biri pandemi yardımlarının başlangıcına tekabül etmektedir. Başlangıçta Bakanlık tarafından herhangi bir başvuru alınmaksızın yapılan Faz 1 ve Faz 2 yardımlarında, özellikle Faz 2 yardımı ile ilgili belirlenen değerlendirme kriterlerinin yanlış olduğu ve bu durumun aslında yardım yapılmaması gereken kişilere yardımın gitmesi sonucunu doğurduğu ifade edilmektedir:

Faz 2'de sıkıntılarımız oldu. Faz 1'de %95 başarı varken Faz 2'deki başarı %80'lere düştü. Neden düştü? Faz 2, son 1 yıl içerisinde SYDV'lerden herhangi bir yardım alan ailelere verildi. Mesela ben bir yıl önce sosyal yardımlaşmadan bir kömür yardımı almış olabilirim. Ama bir yıl sonra memur olmuş, işveren olmuş, esnaf olmuş olabilirim...” (K 5)

“Faz 2 'de sorunlu çok ödeme yapıldı. Yeşil kartta, baba zengin olabiliyor ama çocuğa yeşil kart çıkabiliyor yani G0 dediğimiz.” (K 6)

Bazı katılımcılar ise pandemi yardımlarının verilmesinde hızlı hareket edilmesinin olumsuz sonuçlar doğurduğunu ifade etmiştir. Bakanlık tarafından yardımların bir an önce dağıtılmasına yönelik SYDV'lere baskı yapılması, kimi zaman değerlendirme sürecinde adil davranılmaması sonucunu doğurmuştur:

“Faz 1, Faz 2'lerde böyle istenilen verim alınamadı. Yanlışlıklar da oldu. Bu çok dile getirilmedi ama bilgiler güncellenmeden birden yardım yapılırca hak sahibi olmayanlar da arada kaynadı. Ama

hemen bundan geri adım atıldı. Birinci fazdan sonra bütün herkesin, öncesinde otomatik olarak yapılan yardımları daha sonra bizim sistemimize yüklenildi. Denildi ki siz kendiniz bunları eleyin ve bunlarla beraber güncelleme yapın. Adam üç gün önce araba almış ya da vergi mükellefiyeti olmuş binlerce milyonlarca dosyanın bakanlık sisteminden elenmesi zor olduğu için bunları yerele indirdiler.” (K 2)

“Her gün değerlendirip karar verin gibisinden bir şey. Acele etme gibi bir şey vardı yukarıda. Bir an önce vatandaşa parayı verelim. Bu böyle olduğu zaman inceleme fırsatım yok benim. Bu dönemde günde 1000 başvuruyu değerlendirdiğimiz bile oldu. Öyle olunca hane ziyareti yapmadan, etraftan yeterince araştırma yapmadan değerlendirmeler oldu. Bunun çok doğru ve adil olduğunu düşünmüyorum.” (K 6)

Hızlı dağıtım yaklaşımına ve özellikle Faz 3'te başvuru için herhangi bir ön şart konulmamasını K 6 da eleştirmektedir. Faz 3'te başvuru için şart konulmaması pandemiden etkilenen etkilenmesin herkesin başvuru yapmasına yol açmıştır. K 6, başvuruların herkese açılmayıp ilk olarak pandemiden doğrudan etkilenen sektörle açılmasını, daha sonra başvuruların diğer kesimlere aşama aşama genişletilmesi gerektiğini ve sürecin zamana yayılmasının daha doğru olacağını vurgulamıştır:

“Birincisi gerçekten pandemide zarar etmiş pandemiden zarar görmüş insanlar müracaat etmeliydi. Yani berberler mesela buna müracaat etmeliydi. Kiraathaneler, lokanta sahipleri, gerçekten pandemiden zarar görmüş insanlar sadece müracaat etmeliydi. Bu da birden anlık olarak para vermek değil de biraz daha yayararak verilebilirdi. 1000 lira yani bir insanı uçurmaz. Verdiğin para 1000 lira 1-2 gün beklenmesi, 3 gün beklenmesi, 1 hafta beklenmesi, bu insanlarda açlığa yol açacak bir şey değildi.” (K 6)

Pandemi sürecinde yardımların dağıtım kanallarıyla ilgili bazı aksaklıklar da ortaya çıkmıştır. Pandemi başında tespit edilen bazı aksaklıklar, süreç içerisinde düzeltilmiştir. Fakat süreç içerisinde dağıtım kanallarıyla ilgili başka sorunlar da ortaya çıkmıştır. İlk başlarda bazı yardımlar bekçiler aracılığıyla elden dağıtılmış, daha sonraki yardımlar vatandaşların kimlik numarası ile PTT'lere veya banka hesaplarına yatırılmıştır:

“Şöyle söyleyeyim Faz 1, Faz 2 ve Faz iki buçukta bekçiler aracılığıyla dağıtıldı. Yine biz geceleri geldik talimatlarla. Hemen hisseleri oluşturduk, karşılıklı olarak teyit ettik. Bakanlık postanenin sistemine parayı yatırdı. Postane altyapı çalışması yaptı. Bir PTT yetkilisi bir kolluk kuvveti ile beraber hanelere gidip ödediler. Sonra diğer bin liralara için e-devlet üzerinden başvurular başlayınca bu yükün altında kaldık biz bakanlık olarak. Sonra postaneleri açıyoruz, gidip kişiler kendi hesaplarından çekecekler dedik. Hatta o da PTT önünde kuyruklar izdihamlar oluşturdu.” (K 2)

“Dağıtım noktasında işin içine para girdiğinde o da sıkıntı oldu. Bekçilerin eline veriyordunuz 150 bin lira para. Hadi git dağıt mahallelere gel. Dağıtım belki gönüllülerden oluşabilirdi. Gönüllülerden bir grupla, bir tane de PTT yetkilisi olabilirdi.” (K 2)

E-devlet üzerinden yapılan başvuruların genellikle internet kullanımını bilen evin gençleri tarafından yapılması, yardımların gençlerin hesabına aktarılmasına neden olmuş bu da gençlerin gelen paraları kimi zaman ailelerine vermemesi sonucunu doğurmuştur:

Şunu bizzat biliyorum ki buranın en büyük mahallelerinden birinde, muhtar bana şunu söyledi: Biz onlara bin lira verdik ama çocuk da biraz sersericeydi. Ailenin kira ödemesi var, kirayı veremediler. Çocuk da o para bana yattı, benim param diye ailesiyle paylaşmadı. Gençler bu işi eline aldılar ve gençler üzerinden gitti bu iş. O da büyük sıkıntı oldu.” (K 2)

E-devlet üzerinden başvuruların alınmasının getirdiği bir başka sorun da başvuru sayısının yüksek olmasıdır. Başvuru sayıları aşırı yükselirken SYDV’lerde bu başvuruları değerlendirecek çalışan sayısı yeterli gelmemektedir:

“Bizim ilçede 10 bin kişiye yardım edildi aşağı yukarı. Yani bu kadar büyük kitleye yardımı değerlendirebilecek kapasiten yok, o kadar elemanın yok senin. Bu mesela bize bir tane ek eleman alındı, bu da kesinlikle yeterli değildi...” (K 6)”

Mülakatlarda tespit ettiğimiz bir başka husus da vatandaşların devletin sunduğu bu imkânı suiistimal etmeleridir. Bu durum için elbette ki bir genelleme yapılamaz. Fakat bu duruma örnek olarak pek çok olay zikredilebilir:

“Ya burada bir market zincirinin şubesinin müdürüne verildi bu yardım. Ya adam işten çıkmadı bir şey yapılmadı. Onun hikayesini dinliyorum, adam gitmiş bu dönemde dolar almış, bir de gitmiş devlet kredi veriyordu onu da almış. ‘Şu anda zaten her şeyiyle faizi krediyi her şeyini çıkardım, kârdayım’ diyordu bu adam.” (K 6)

4.7. Diğer Kurumlarla Koordinasyon

Pandemi sürecinde SYDV’lerin çalışmalarına, diğer kurumlarla olan koordinasyon açısından bakıldığında her ilçede sadece Kızılay ile kısmi bir işbirliğinin olduğu, Kızılay dışında az sayıda ilçede belediyelerin ve STK’ların SYDV ile koordineli çalıştığı görülmektedir. Örneğin K 6’nın ilçesinde Kızılay dışında herhangi bir kuruluşla koordinasyon yapılmamıştır:

“[Koordinasyon] genelde hiçbir zaman olmuyor. Pandemi sürecinde de hiç olmadı. Sadece Kızılay’dan vatandaşa dağıtılsın diye gıda paketleri geldi. Bir o yapıldı. O da koordine çalışması sayılmaz. Direkt oradan bağış gibi düşünebiliriz. Onun haricinde yok.” (K 6)

Pandemi sürecinde farklı kuruluşların da gıda paketleri veya hijyen paketleri yapıp dağıttığı görülmüştür. Bu kuruluşlardan Kızılay, kendi hazırladığı gıda paketlerinin dağıtımını SYDV’lerle koordineli biçimde yapmıştır.

“Kızılay mülakat yapılan her ilçedeki SYDV’ye bu gıda paketlerini bağışlamıştır.” (K 3)

Koordineli çalışılan kuruluşlara, kimi zaman bazı ilçelerde belediyeler eklenmiştir. Bu ilçelerde belediyeler, kendi hazırladıkları gıda paketlerinin dağıtımını ilçe SYDV’den bilgi alarak gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda koordinasyonun daha çok bilgi paylaşımı şeklinde gerçekleştiği

görülmektedir. Bu bilgi paylaşımında gerek ihtiyaç sahiplerinin bilgilerini SYDV'lerden alma gerekse SYDV'lerin yardım yaptığı kişilere mükerrer yardım yapmama amaçlanmıştır:

“Bizim şimdi belediyelerle ya da sivil toplum kuruluşlarıyla koordinasyonumuz da oluyor tabii. Mesela Kızılay'la oluyor belediyeyle oluyor. Bir bilgi alışverişi oluyor. Kime yardım yapıldı nasıl yapıldı ne kadar yapıldı. Bizden de fikir alıyorlar, 'yaptınız mı ne tür yardımlar yaptınız' şeklinde. Ama biz sayı olarak paylaşmıyoruz. Diyoruz ki biz gıda yardımı yaptık ya da nakdi yardım yaptık.” (K 1)

Mükerrer yardım yapmamaya ilk başlarda özen gösterilirken daha sonra, verilen yardımın çok büyük miktarlarda olmamasından dolayı mükerrerliğe çok dikkat edilmediği görülmüştür:

“Bu mevzuyu çok konuştuk kendi aramızda. Dedik ki bizden yardım alanlara Kızılay vermesin. Kızılay da başkasına versin. Böylelikle çevreyi genişletelim. Ama bizim kendi payımızla verdiğimiz yerel imkanlar yetersiz kaldı. Bizim kendi payımızla verdiğimiz 600 lira, merkezi ödemediğimiz para bin lira, Kızılay'ın verdiği gıda kolileri. Basında sıkça görmüşsünüzdür, her gün o koliler küçüldü maalesef. Şartlardan dolayı daha fazla insanlara ulaşmak için içindeki miktarlar da her geçen gün biraz daha azaldı. Önce bir hafta bunu uyguladık ama doğru olmadığına karar verdik. Bizim vereceğimiz 600 lirayla hiçbir şey olmazdı. Biz mükerrer olup olmadığına bakmadan aynı insanlara yardım da verdik. Ama biz buna mükerrerlik değil de ailenin aynı ihtiyacını onlar, nakdi ihtiyacını biz ödüyoruz diye düşündük.” (K 2)

Mülakat yapılan altı ilçenin beşinde yardım yapan kuruluşlarla koordinasyonun Kızılay ve belediyelerle sınırlı kalmasına karşın K 4'ün ilçesinin farklı uygulamalar ve farklı kuruluşlarla koordinasyon anlamında ciddi derecede diğerlerinden farklılaştığı görülmüştür. Belediye ve Kızılay'ın dışında yerel STK'lar ile koordineli biçimde çalışılmıştır:

“İçişleri Bakanlığı'nın yayınladığı genelge doğrultusunda vefa destek grupları kuruldu. Orada denildi ki hiçbir yardım kuruluşu vefa destek ekibinden habersiz yardım dağıtamayacak. O İçişleri Bakanlığı genelgesinde vardı. Burada biz bütün STK'ları çağırdık. Kaymakamlık binasında bir toplantı yapıldı ve o toplantıda işte SAKVA, İHH, Yetim Çocuklar Derneği, Gönüleli Derneği, Türk Kızılayı gibi kurumlar katıldı. Orada onlardan da oluşan bir vefa destek grubu kurduk. Hâlâ hafta sonu bu vefa destek grupları aktif. AFAD gönüllüleri de bunların içerisinde, Kızılay da. Bu gruplarda biz iki yönlü çalıştık: 1-Bizim yardım götüreceğimiz ailelere bunlar kendi araçlarıyla ve imkanlarıyla yardım götürdü. 2- Onların elinde bulunan yardımları da bizim belirlediğimiz ailelere götürdük.” (K 4)

TARTIŞMA

Sosyal Destek Programının en önemli kalemleri Faz yardımlarıdır. Faz 1 ve Faz 2'nin doğrudan merkezi otoritenin kontrolünde gerçekleştiği ve bu iki yardımın merkezi özellikler taşıdığı söylenebilir. Faz 3, Biz Bize 1 ve Biz Bize 2 yardımları ise yarı-merkezi özelliktedir çünkü bu yardımların ön değerlendirmesi merkezi otorite tarafından, nihai değerlendirmesi ise SYDV'ler tarafından yapılmıştır. Bu bilgiler ışığında, sosyal destek programının daha ziyade merkezi özellikler taşıdığı

anlaşılmaktadır. Destek programındaki merkeziliğin baskın olması, faz yardımlarının ihtiyaç sahibi olmayan insanlara gitmesine, ihtiyaç-yardım uyumsuzluğuna ve hatta suistimallere kapı aralamıştır. Bu husus, Aysan (2020)'in Covid-19 pandemisinin diğer afetlerden farklı olduğu hem ulusal hem küresel ölçekte sosyal politikaları etkileyen sorunlar ortaya çıkardığı görüşünü destekler mahiyettedir. Hatta bu görüşü detaylandırarak ulusal sorunların da yerel düzeyde farklılaşabileceğini göstermektedir. Bu kapsamda, ulusal ölçekte geliştirilecek politikaların da yerel unsurların dahil edilerek uygulanması, merkezi yönetim ile yerel aktörlerin eşgüdüm içinde çalışmasına imkân sağlayacak uygulamaların etkin olarak kullanılması gerekmektedir. Bu doğrultuda sosyal yardımların organizasyonunda yerel unsurlar ile merkezi yönetim arasında SYDV'lerin önemli bir köprü olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu konudaki eşgüdümü sağlamak için BSYS, E-devlet gibi platformlar önemli bir işleve sahiptirler. Pandemi yardımlarında her iki platformun da olumlu özelliklerinin yanı sıra olumsuz özelliklerinin de ortaya çıktığı; BSYS bünyesinde vatandaşlarla ilgili kapsamlı bir veri tabanına ulaşılması yardım değerlendirmelerinin hızlı ve etkin bir şekilde yapılmasına imkân verdiği ancak BSYS'nin de iki önemli eksikliği bulunduğu görülmüştür. Bunların ilki, kayıt dışı gelirlerin görülmemesi diğeri ise kamu kurumların veri tabanlarındaki güncellemelerin BSYS'ye geç intibak etmesidir. E-devlet ile başvuruların alınmasında ortaya çıkan olumsuzluk ise vatandaşların yardımlara kolay başvuru imkânını kötüye kullanmasıdır. Başvuru kanallarından biri olan E-Devlet platformu, Merkezi yönetimin hızlı aksiyon alabilmesine olanak tanınması açısından verimli olmasına rağmen başvuruların değerlendirilmesinde SYDV'lere gereksiz bir iş yükü ortaya çıkartmış ve kurumun verimli çalışmasına engel olmuştur. Bu noktada Memiş ve Babaoğlu'nun (2020) yeni teknolojilerin afet yönetim planlamasında etkin olarak kullanılması önerisi bağlamında, sahadaki sorunları da tespit ederek uygulamanın kötüye kullanımı engelleyecek şekilde tasarlanması gerektiği söylenebilir.

SYDV'lerin başvuru sahiplerini değerlendirme süreci, her bir ilçede farklılaşmakla birlikte birtakım benzerlikler taşıdığı tespit edilmiştir. Özellikle BSYS'nin, görüşülen tüm SYDV'ler için değerlendirme sürecinin daha etkin yürütülmesinde önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Aynı zamanda '*Pandeminin Ruhü*' olarak ifade edilen devletin korumacı ve kucaklayıcı özelliklerinin pandemi döneminde topluma yansıtılmasında, muhtaçlık sınırının kaldırılması etkili olmuştur. Muhtaçlık sınırının Cumhurbaşkanlığı karnamesiyle hızlı bir şekilde kaldırılması, pandemi nedeniyle geçici olarak oluşan ihtiyaç sahipliğini gidermede oldukça etkili olmuştur. Merkezi yönetimin hızlı aksiyon alması yerelde de doğrudan olumlu etkisini hissettirmiştir. Bu durum, Urhan ve Arslankoç'un (2021), merkezi yönetim ile belediyelerin koordinasyonu önerisinin olumlu bir örneğini teşkil etmektedir.

Pandemi sürecindeki sosyal yardımların yönetişimine yönelik her bir aktörün farklı yaklaşımları olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda, Boesen ve Martin (2007)'in geliştirdiği kuramsal

çerçeve uyarınca Faz yardımlarında merkezi yönetimin ihtiyaç yaklaşımıyla⁴ hareket ettiği, ilçe düzeyinde sosyal yardımların yürütülmesini gerçekleştiren SYDV'lerin ise Faz 1 ve Faz 2'de merkezi otoritenin yaklaşımını sürdürdüğü fakat Faz 3'te hayırseverlik yaklaşımıyla⁵ ihtiyaçlar yaklaşımı arasında gelgitler yaşadığını ifade edebiliriz. Bu kapsamda, sosyal yardımların hak temelli⁶ sunumunun sağlanması için Atatanır ve Karataş (2020)'in paydaşlar arasındaki bilgi ve kaynağın bütüncül ve şeffaf olarak yönetilmesi, sosyal yardımların adil bir şekilde dağıtılması, sosyal yardım sürecinin etkin bir şekilde denetlenmesi, farklı paydaşlar arasında eşgüdümün tesisi ve sosyal yardım altyapısının geliştirilmesi önerileri anlam kazanmaktadır. Bu bağlamda, tüm dünyada ve ülkemizde yoksul ve dezavantajlı kesimin sayısını ve şiddetini artıran Covid-19 pandemisiyle artık sosyal yardımların sadece ihtiyaç ve hayırseverlik yaklaşımıyla değil hak temelli bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini gün yüzüne çıkarmaktadır.

Sakarya'nın afet konusunda çok sayıda tecrübesi (su baskınları, depremler vd.) bulunmasına rağmen pandemi sürecinde kamu-sivil toplum iş birliğinin oldukça zayıf olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum, kamunun öncülüğünde kurulan Vefa Sosyal Destek Gruplarında da görülebilmektedir. Birkaç ilçe dışında bu grup üyelerinin neredeyse tamamının kamu çalışanı olduğu, gönüllü katılımların düşük ve aynı zamanda kurumsal düzeyde de kamu-STK iş birliğinin zayıf olduğu görülmüştür. Bu durum, Aktaş'ın (2000), 1999 Marmara Depremi sonrasında sosyal yardım hizmetlerini konu edindiği çalışmasında tespit ettiği örgütlenme ve iş birliği konularındaki sorunların, pandemi döneminde de farklı şekillerde ortaya çıktığını göstermektedir. Bu noktada, Toprak'ın (2020) Kamu-STK işbirliğini geliştirmek ve sivil toplum kapasitesini artırmak için hemşehri STK'ları, AFAD ve Belediyeler üzerinden geliştirmiş olduğu model önerileri kayda değerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Pandemi, tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de kamuya olağanüstü bir sosyal koruma sorumluluğu yüklemiştir. Bu sorumluluğun gelişmiş ülkelerin bile zorlandığı mali yükü olduğundan, her hükümet bu yükün altından kalkabilmek için kendisine has çözümler getirmiş, farklı aktörleri devreye sokmuştur.

⁴ İhtiyaç yaklaşımı: Bu yaklaşımda, ihtiyaçların karşılanması öncelenir. Bu bağlamda bireylerin sorunlarının nedenlerine odaklanılır ve yardımla bu neden ortadan kaldırılmak istenir (Atatanır ve Karataş, 2020; Boesen ve Martin, 2007)

⁵ Hayırseverlik Yaklaşımı: Bireyler kurbanlar (mağdurlar) olarak görülür ve hayırseverlik vurgusuyla yardım gerçekleşir (Atatanır ve Karataş, 2020; Boesen ve Martin, 2007)

⁶ Hak Temelli Yaklaşım: Bireyler mağdur olarak değil de hak sahipleri şeklinde güçlendirilmesi gereken insanlar olarak görülüp onların talepleri hukuki ve ahlaki talep olarak kabul edilip gerçekleştirilir. Bu yaklaşımda herkesin insan onuruna yaraşır bir hayat hak ettiği vurgusu bulunmaktadır. Bu kapsamda sorunların nedenlerini hızlıca bulmak yerine yapısal nedenlere odaklanılır (Atatanır ve Karataş, 2020; Boesen ve Martin, 2007)

Bu aktörlerden en önemlilerinden biri SYDV'lerdir. SYDV'ler üzerinden sosyal destek programlarını incelediğimiz durum çalışması kapsamında, özellikle Faz 3 yardımlarının dağıtımında bazı eksikliklerin olduğu tespit edilmiştir. Merkezi otoritenin, SYDV'lere yönelik yardım süreçlerini hızlı yapma baskısı değerlendirme süreçlerinde adil davranılmaması sonucunu doğurmuş, yereldeki aktörlerle işbirliği ve koordinasyonun zayıf olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında, sosyal destek faaliyetlerinin geliştirilmesi, iyileştirilmesi ve sosyal koruma sağlayan aktörler arasındaki iş birliğinin artırılabilmesi için aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

Sosyal koruma faaliyetinin verimliliğinin artırılabilmesi için sosyal destek programlarının yönetişiminde yerel özelliklerin merkezi özelliklerinden daha baskın planlanması sağlanmalıdır. SYDV çalışanları buldukları ilçelerde sosyal korumaya ve yardıma muhtaç kişileri yakinen bildiklerinden yardımların doğru kişilere ulaşmasında etkinliği artıracaklardır.

Sosyal yardımlar, sosyal hizmetlerin kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Bu kapsamda sosyal yardım veya korumaya ihtiyaç duyan kişiye yönelik bir sefere mahsus veya bir afete özgü koruma sosyal hizmet sisteminin hedefleriyle örtüşmemektedir. Bu doğrultuda sosyal yardımların sosyal hizmet anlayışı çerçevesinde değerlendirilerek yardıma ihtiyaç duyan kişilere yönelik hak temelli bir sosyal yardım sunumu gerçekleştirilmelidir. Böylece yararlanıcılar uzun vadede güçlendirilmiş olacaktır.

Her bir doğal ve insan kaynaklı afetler, kendine has afet yönetim modeli gerektirmektedir. Covid-19'a karşı iki yıla yakın bir süredir deneyimlenen yönetim hafızası, kamu ve STK'lar vasıtasıyla sistemleştirilerek benzer afetlere yönelik bir eylem planı hazırlanmalıdır. Bu kapsamda belirlenecek yönetim modelinde sosyal desteklerin yararlanıcılara hak temelli sunumunun sağlanması için süreçteki paydaşlara sorumluluk yüklenmelidir.

Pandeminin sosyal politika uygulayıcılarına yüklediği sorumluluğun her zamankinden daha ağır ve farklı olması göz önünde bulundurulduğunda, yukarıda bahsi geçen yönetim modelinin verimli bir şekilde uygulanabilmesi amacıyla kurulan Toplum Bilimleri Kurulu'nun⁷ etkin ve verimli bir şekilde afet yönetim sürecine dahil edilmesi gerekir.

İslam iktisadının sosyal dayanışmaya hizmet eden müesseselerinin afet dönemlerinde genellikle STK'lar vasıtasıyla aktifleştirildiği bilinmektedir. Bu kapsamda kamu-STK iş birliğiyle olağanüstü dönemlerde sosyal destek imkânını genişletebilecek "Afet Sadaka Fonu" kurumsallaştırılabilir. Araştırmada elde edilen bulgular, bu tür bir merkezi fonun pek çok STK'nın ortak hareket etmesini kolaylaştıracağını ve yardımların daha etkin dağıtılmasını sağlayacağını, yardımlarda mükerrerliği azaltacağını göstermektedir.

⁷ Makalenin kaleme alındığı tarihte henüz bir Toplum Bilimleri Kurulu kurulmamıştı. Dolayısıyla önerimiz, pandeminin yol açtığı toplumsal ve sosyal sorunlara yönelik politika geliştirecek bir "Sosyal Politika İstişare/Bilim Kurulu" oluşturulmasıydı. Fakat hakem düzeltmelerinin talep edildiği zaman bu amaca haiz Toplum Bilimleri Kurulu'nun kurulmuş olması önerimizin değişmesini beraberinde getirmiştir.

Kamu-STK iş birliği özellikle olağanüstü dönemlerde oldukça önemli hale gelmektedir. Bu bağlamda afet dönemlerine özgü kamu-STK iş birliğini ve gönüllüğü teşvik edecek bir eylem planı hazırlanmalıdır.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Araştırma için Sakarya Üniversitesi Etik Kurulu'nun 07.05.2021 tarih ve E-61923333-050.99-29207 sayılı onayı alınmıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- AÇSHB. (2020). Bakan Selçuk: "Biz Bize Yeteriz Kampanyası'na Destek 2 Milyarı TL'yi Geçti". *Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/haberler/bakan-selcuk-biz-bize-yeteriz-kampanyasi-na-destek-2-milyari-tl-yi-gecti/> adresinden erişildi.
- AÇSHB. (2021a). Sosyal Koruma Kalkanı. *Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*.
- AÇSHB. (2021b). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları. *Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü*. <https://ailevecalisma.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-vakiflari/> adresinden erişildi.
- AÇSHB. (2021c). 2 Milyon 300 Bin Haneye 1.000'er TL Nakdi Destek Ödemeleri Başladı.
- Afacan, E. ve Avcı, N. (2020). Koronavirüs (Covid-19) Örneği Üzerinden Salgın Hastalıklara Sosyolojik Bir Bakış. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 1–14.
- Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2017). *Türkiye'nin Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi*. https://www.ailevecalisma.gov.tr/SYGM/PDF/Turkiyenin_Butunlesik_Sosyal_Yardim_Sistemi.pdf adresinden erişildi.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2017). *Türkiye'nin Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi*. https://www.ailevecalisma.gov.tr/SYGM/PDF/Turkiyenin_Butunlesik_Sosyal_Yardim_Sistemi.pdf adresinden erişildi.
- Aktaş, A. M. (2000). Kriz döneminde sosyal refah hizmetleri ve hizmet organizasyonlarının değerlendirilmesi. *Kriz Dergisi*, 8(2), 27–37.
- Altun, F. (2014). *Afetlere yönelik sosyal yardım ve sosyal hizmetler*. İstanbul Üniversitesi.
- Atatanır, H. ve Karataş, K. (2020). *Hak Temelli Yaklaşım Bağlamında Sivil Toplum Örgütlerinin Sosyal Yardımları Ankara ve İstanbul Örnekleri* (C. 20). Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi.
- Aysan, M. F. (2020). Bildiğimiz Refah Devletini Yeniden Düşünmek COVID19 Pandemisi ve Sonrasında Sosyal Politikalar. M. Şeker, A. Özer ve C. Korkut (Ed.), *Küresel Salgının*

Anatomisi İnsan ve Toplumun Geleceği içinde . TÜBA.

- Azimli Çilingir, G. (2020). Covid- 19 Kapsamında Alınan Tedbirlerin Afet Yönetimi Açısından Analizi. C. Ş. Eysel ve S. Gün (Ed.), *Covid-19 Döneminde İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Çalışmaları* içinde . İKSAD.
- Birinci, M. ve Bulut, T. (2020). Sosyal Çalışma Dergisi Covid - 19 ' un Sosyo - Ekonomik Yönden Dezavantajlı Gruplar Üzerindeki Etkileri : Sosyal Hizmet Bakış Açısından Bir Değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 62–68.
- Biz Bize Yeteriz. (2020). Biz Bize Yeteriz Türkiyem.
- Boesen, J. K. ve Martin, T. (2007). Applying a rights-based approach: an inspirational guide for civil society. *The Danish Institute for Human Rights*, 47.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2020). *Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi ve Diğer Tedbirler*. <http://www.isim.org.tr/content/upload/attached-files/covid-19-ekonomik-istikra-20200414170956.PDF> adresinden erişildi.
- Hürriyet. (2020). Açıklamalar peş peşe geldi! Ferrari sahibi bin liralık yardıma başvurdu.
- isvesosyalguvenlik.com. (2018). GSS Uygulamasında 60/c-1, 60/c-3 ve 60/g Ne Demektir ?
- Karagöl, E. T. ve Dama, N. (2017). *Geçmişten Günümüze Sosyal Yardımlar*. İstanbul. doi:10.13140/RG.2.2.36092.03201
- Koçak, H. ve Sarı, B. (2021). Türkiye’de Covid-19 ile Mücadele Sürecine Afet Yönetimi Açısından Bir Yaklaşım. *Dirençlilik Dergisi*, 5(1), 37–49.
- KOSGEB. (2020). KOBİ'lere KOVİD-19 Kalkanı! Bakan Varank KOSGEB'in "3'lü Koruma Paketi"ni Açıkladı. *KOSGEB*. <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/7426/kobilere-kovid19-kalkani-bakan-varank-kosgebin-3lu-koruma-paketini-acikladi> adresinden erişildi.
- Leblebici, Ö. (2014). Afetlerde Kamu Yönetiminin Rolü Ve Toplum Temelli Afet Yönetimine Doğru. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 457–478.
- Memiş, L. ve Babaoğlu, C. (2020). Acil Durum Ve Afet Yönetiminde Süreç Yaklaşımı Ve Teknoloji. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(4), 776–791.
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (1986a). SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMAYI TEŞVİK KANUNU.
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (1986b). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu.
- Selçuk, Z. Z. (2020). Cumhurbaşkanımız Sn. @RTErdogan : “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına ihtiyaç sahibi vatandaşlarımıza destek olmak için 500 milyon lirayı aşkın ilave kaynak sağladık.”
- Şener, Ü. (2010). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik , Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları*. Ankara.
- STB. (2020). Bakan Varank Kovid-19'a karşı KOSGEB'in 3'lü koruma paketini açıkladı. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/bakan-varank-kovid-19a-karsi-kosgebin-3lu-koruma-paketini-acikladi/1778401> adresinden erişildi.
- SYGM. (2021). Sosyal Yardım Programlarımız. *Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü*. <https://ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/> adresinden

erişildi.

- Turan, A. ve Çelikyay, H. H. (2020). Türkiye’de KOVID-19 ile Mücadele: Politikalar ve Aktörler. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(1), 1–25. doi:10.33712/mana.733482
- Urhan, G. ve Arslankoç, S. (2021). COVID-19 Pandemi Sürecinde Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler: İstanbul İlçe Belediyeleri Örneği. *Çalışma ve Toplum*, (2).
- Worldmeter. (2021). Coronavirus Cases.
- Yin, R. K. (2003). *Case Study Research Design and Methods*. Applied Social Research Methods (3. bs., C. 5). London: Sage Publications,.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. bs.). Ankara.
- Yılmaz, V. (2020). *Covid-19 Salgınında İstanbul’da Çalışanların Deneyimleri: Niteliksel Bir İnceleme*. İstanbul.

